

De Hyacintorchis in Nationaal Park Hollandse Duinen; een nieuwe orchidee voor Nederland

Waar denk je aan als je begin maart van een afstand een forse paarse bloeiaar in de Hollandse duinen ziet staan? Een bolgewas of een verwilderde tuinplant misschien? Deze gedachten schoten door mijn hoofd toen ik op 11 maart dit jaar vanaf mijn fiets dit verschijnsel waarnam. Bij nadere inspectie bleek het te gaan om de Hyacintorchis (*Hymantoglossum robertianum*), een van oorsprong mediterrane orchidee die nog niet eerder in Nederland is vastgesteld.

TEKST: CASPER ZUYDERDUYN

Trefwoorden

Hyacintorchis, Reuzenorchtis, Noordwijk.

Herkenning

De Hyacintorchis is in bloei eenvoudig te herkennen. Het is één van de grootste orchideeënsoorten in Europa en de andere Nederlandse naam is ook wel Reuzenorchtis. In Zuid-Europa kunnen de planten tot wel 1 meter hoog worden. De Noordwijkse planten werden tot circa 50 centime-

ter groot. Ze hebben forse glanzende, vlezige bladeren die veel weg hebben van de nauwverwante Bokkenorchis (*Hymantoglossum hircinum*). De bladrozetten verschijnen in het najaar boven de grond en de plant bloeit in Zuid-Europa soms al in december. De kleur van de bloemen varieert van donkerroze tot bijna wit. Het belangrijkste onderscheid met de oppervlakkig gelijkende orchideeën uit het in Nederland veel voorkomende genus *Dactylorhiza*, betreft de lip van de bloem. Bij de Hyacintorchis is deze drielobbig en de onderste gespleten, waardoor de bloemen wel iets weghebben van "menselijke figuurtjes".

Figuur 1. Het eerste exemplaar van de Hyacintorchis van Nederland op ware grote, vereeuwigd op papier. Op de aquarel zijn eveneens een aantal begeleidende soorten herkenbaar ten tijde van de bloei, zoals Kandelaartje, Ruwvergeet-mij-nietje en Duinaveruit. De afgebeelde details van de bloem tonen de kleurvariatie binnen de Noordwijkse populatie. Esmée Winkel, aquarel op papier 50 x 70 cm.

Voorkomen Europa

De Hyacintorchis is een van oorsprong mediterrane soort, die vanaf de laatste eeuwwisseling een opmars naar het noorden maakt. In het Middellandse Zeegebied groeit de Hyacintorchis op zeer uiteenlopende plaatsen zoals lichte dennenbossen, kalkgraslanden en wegbermen. De soort heeft daarbij een voorkeur voor kalkrijke of sterk lemige bodems en is gevoelig voor vorst. De dichtstbijzijnde vindplaatsen liggen in Duinkerken waar de soort een paar jaar geleden werd gevonden in een industriegebied en het Belgische deel van de Sint- Pietersberg waar ze sinds 2014 bekend is (Zuyderduyn, Kreutz & Dekker 2020).

Figuur 2. Één van de lichtere exemplaren van de Hyacintorchis, bestoven door een Weidehommel. 14 maart 2020 Noordwijk. Fotograaf C. Zuyderduyn

Nederlandse vindplaats & toekomst

Het eerste exemplaar van Nederland (Fig. 1) stond aan de voet van een zuidhelling in een duingebied bij Noordwijk. In de daaropvolgende dagen werden zeker 6 bloeiende exemplaren (Fig. 2) en enkele bladrozetten gevonden op en in de directe omgeving van deze zuidhelling, waarvan één in een intensief gemaaid wegberm in de bebouwde kom van Noordwijk. Een ander bladrozet werd anderhalve kilometer noordelijker gevonden aan de voet van een noordhelling onder Witte abeel (*Populus alba*). Omdat een deel van de planten in bloei stond en van één bladrozet zelfs kon worden afgeleid dat deze al eens in een eerder jaar gebloeid heeft, kan worden aangenomen dat de populatie hier mogelijk al 6 jaar aanwezig is (van Vugt, 2020). Na vestiging duurt het namelijk meerdere jaren voordat een Hyacintorchis gaat bloeien. Dat de soort hier over het hoofd is gezien is te verklaren; het in een eerder jaar bloeiende exemplaar stond in niet vrij toegankelijk gebied, half verscholen onder struweel. De overige exemplaren waren in de voorgaande jaren alleen als rozet aanwezig. De begeleidende vegetaties van de drie vindplaatsen liepen nogal uiteen en dit toont aan dat de Hyacintorchis niet heel kritisch is ten aanzien van zijn standplaats, behalve dat het hier om een kalkminnende soort gaat die een specifieke bodemschimmel nodig heeft om tot ontwikkeling te komen. Het is niet uit te sluiten dat de soort op dit moment al op meerdere plaatsen in de Nederlandse duinen aanwezig is en dat ze de komende jaren, bij uitblijven van strenge winters, op meer plaatsen in Nederland gaat verschijnen, zoals dat bijvoorbeeld ook met de Bijenorchis (*Ophrys apifera*) is gebeurd. Gerichte zoekacties dit voorjaar in vergelijkbare habitats in de omgeving van Noordwijk en Katwijk hebben overigens nog geen nieuwe vindplaatsen opgeleverd.

Literatuur

- Van Vugt R (2020). De Reuzenorchis vestigt zich in onze duinen. *De Strandloper* 52e jaargang, nummer 2: 18-20
 - Zuyderduyn C, K Kreutz & H Dekker (2020). Hyacintorchis ontdekt in Nationaal Park Hollandse Duinen. Website Nature Today.
-